

гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. - 2014. - Вип. 7. - С. 171-175

4. Андрушко А.В. Проблеми кримінальної відповідальності за незаконне поміщення в психіатричний заклад / А.В. Андрушко // Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти: матер. III Всеукр. наук.-практ. конфер. (11–12 бер. 2016 р., м. Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ: Івано-Франк. ун-т права ім. Короля Данила Галицького, 2016. – С. 201–204

5. Гудима Д. Обмеження прав психічнохворих у практиці Європейського суду з прав людини / Д. Гудима // Антропологія права: філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи): статті учасн. ювіл. X Міжнар. кругл. столу (12–13 груд. 2014 р., м. Львів): у 2-х ч. – Львів, 2016. – Ч. I. – С. 173–200.

Дячкін М.О., аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

КВАЛІФІКАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКЛИКІВ ДО МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ

Кримінальна відповідальність за масові заворушення в Україні встановлена статтею 294 Кримінального кодексу України (далі - КК). Об'єктивну сторону злочину за ст. 294 КК утворюють дії суб'єкта, які полягають в організації масових заворушень, а також в активній участі в масових заворушеннях. При цьому КК не містить законодавчого визначення поняття «масові заворушення», яке вживається в ст. 294 КК. Крім того, з диспозиції статті 294 КК витікає, що організація масових заворушень та активна участь у них не утворюють складу злочину, передбаченого ст. 294 КК, якщо масові заворушення не супроводжувались хоча б однією із передбачених в ч. 1 цієї статті обставиною: насильством над особою, погромами, підпалами,

знищення майна, захопленням будівель або споруд, насильницьким виселенням громадян, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, які використовувались як зброя. Вказані ознаки об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 294 КК, слід відносити до обстановки, в якій вчинюється злочин, бо безпосереднє вчинення передбачених в них діянь утворюють самостійний склад злочину, наприклад насильство над особою, що виражалось у спричиненні їй тяжких тілесних ушкоджень або смерті, та сукупність злочинів, передбачених ст. 294 та ст. 115 або 121 КК, в діях винної особи.

В науці кримінального права поняття «масові заворушення» визначають переважно як порушення громадського порядку невизначеною кількістю людей – натовпом, які проявляються у: насильствах над особою; погромах; підпалах; вибухах; знищеннях майна; опорі представникам влади із застосуванням зброї чи інших предметів, які використовуються як зброя [1, с. 451]. Термін «заворушення» в українській мові тлумачиться як масовий вияв невдоволення кимсь, чимсь, протесту проти кого-, чого-небудь [2, с. 381]. Таким чином, поняття заворушення передбачає одночасний вияв невдоволення великою кількістю людей, які концентруються в якомусь місці або декількох місцях, утворюючи натовп. Отже, заворушення, як вияв невдоволення, здійснюються масою людей, які перебувають у певному місці, а тому вони не можуть вчинятись окремими особами або нечисельними групами осіб, тобто бути немасовими. Тому вживання словосполучення «масові заворушення» має ознаки тавтології, але для нас є вимушеним у зв'язку із його передбаченням в нормі закону. Для усунення вказаного недоліку доцільно в статті 294 КК та інших нормативних документах відмовитись від словосполучення «масові заворушення» і використовувати замість нього термін «заворушення».

Масові заворушення без застосування насильства над особою, чи погромів або підпалів, а також інших, передбачених в диспозиції ст. 294 КК ознак їх об'єктивної сторони, в реаліях сьогодення навіть важко уявити. Навпаки, усі прояви масового невдоволення, що сприймаються та визначаються

як заворушення, в Україні і в інших країнах Світу, супроводжуються погромами, підпалами, насильством над особою, опором представникам правоохоронних органів та іншими протиправними проявами. Без вказаних протиправних проявів, вияви невдоволення будь-якою кількістю людей, у тому числі великою (натовпом), за своїм змістом і сутністю суспільством і державою сприймаються не як заворушення, а як зібрання, мітинги, демонстрації, що носять мирний характер.

Статтею 294 КК не встановлено кримінальну відповідальність за підбурювання до масових заворушень, але за публічні заклики до погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницького виселення громадян, що загрожують громадському порядку, кримінальна відповідальність встановлена статтею 295 КК. І хоча в ст. 295 КК встановлено відповідальність за публічні заклики до вчинення дій, що є ознаками злочину масові заворушення, передбаченого ст. 294 КК, вказані дії не є тотожними заклинам до масових заворушень, бо можуть бути спрямовані до певних осіб або їх невеликих груп і не мати за мету спричинення масових заворушень. У разі ж якщо публічні заклики до вчинення дій, передбачених у ст. 295 КК, спрямовані до великої або невизначеної кількості людей і здійснені з метою спричинити масові заворушення, тобто з прямим умислом щодо їх виникнення, такі дії не охоплюються ст. 295 КК, а підлягають кваліфікації за ст. 294 КК.

Підбурювання до масових заворушень може здійснюватись у різний спосіб, у тому числі й шляхом публічних закликів до масових заворушень у виступах на зборах, мітингах та інших зібраннях людей, а також розповсюдженням, у тому числі через засоби масової інформації, Інтернет тощо, матеріалів, що містять заклики до вчинення таких дій. Публічні заклики – це хоча б одне відкрите звернення до невизначеного, але значного кола осіб, в якому висловлюються заклики до вчинення певних дій. Публічними завжди є заклики, зроблені під час зборів, демонстрацій, мітингів, пікетувань, походів, інших подібних заходів та акцій. Публічні заклики до масових заворушень та дій, передбачених ст. 295 КК, утворюють закінчений склад злочину з моменту

висловлення винною особою відповідного заклику, здійсненого у спосіб, спрямований на його сприйняття більш-менш широкою аудиторією [3, с. 225].

Об'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 295 КК – заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку, також утворюють виготовлення, а також зберігання з метою розповсюдження матеріалів, що містять заклики до погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницького виселення громадян, що загрожують громадському порядку, що за своїм змістом є готуванням до підбурювання вчиняти вказані протиправні дії.

Певні труднощі можуть виникати в кваліфікації публічних закликів до погромів, підпалів тощо, вчинених без умислу щодо виникнення в наслідок таких закликів масових заворушень, відповідальність за які передбачені статтею 295 КК, але які фактичним наслідком мали настання масових заворушень, що супроводжувались погромами, підпалами та іншими діями і які утворюють склад злочину, передбачений ст. 294 КК. У такому випадку дії осіб, слід кваліфікувати у межах наявного на момент вчинення злочину умислу, тобто за ст. 295 КК. Якщо ж публічні заклики до погромів підпалів тощо тривали й після фактичного виникнення масових заворушень, що усвідомлювала винна особа, її дії виходять за межі ст. 295 КК і підлягають кваліфікації як співучасть у масових заворушеннях у формі їх організації, у тому числі керівництво учасниками заворушення.

Таким чином, у разі вчинення дій, спрямованих на схиляння інших осіб до вчинення злочину масові заворушення, дії винної особи підлягають кваліфікації за ч. 4 ст. 27 та відповідною частиною ст. 294 КК. У разі ж коли крім підбурювання до масових заворушень в діях особи є ознаки організації масових заворушень, керування натовпом чи групами людей під час масових заворушень, такі дії утворюють склад злочину масові заворушення у формі їх організації і повністю охоплюються ст. 294 КК, а тому посилання на ч. 3 ст. 27 КК не потребують. Якщо ж підбурювання до масових заворушень або дії, спрямовані на організацію масових заворушень не призвели до їх виникнення

через обставини, що не залежали від волі винної особи (невдале підбурювання), вони підлягають кваліфікації як підбурювання до готування до злочину або організація готування до злочину масові заворушення.

Якщо особа, яка діяла з прямим умислом, окрім публічних закликів до масових заворушень з вчиненням підпалів, погромів, насильства над особою, опору представникам правопорядку тощо, приймав й безпосередню участь у такому заворушенні, його дії підлягають кваліфікації за статтею 294 КК без посилання на ст. 27 КК, а також, у разі прийняття безпосередньої участі у вчиненні знищення або пошкодження майна, насильстві над особою тощо, за відповідною статтею, якою встановлено кримінальну відповідальність за вказані дії.

Таким чином, публічні заклики до масових заворушень не утворюють передбачений окремою кримінально-правовою нормою склад злочину, а тому є підбурюванням до злочину масові заворушення і підлягають кваліфікації за відповідною частиною ст. 294 КК з посиланням на ч. 4 ст. 27 КК. Підбурювання до вчинення під час масових заворушень насильства щодо особи або осіб утворює окремий склад злочину, передбачений статтею, якою встановлено кримінальну відповідальність за відповідне посягання проти особи з посиланням на ч. 4 ст. 27 КК, і утворює сукупність злочинів проти громадського порядку (ст. 294 КК) та проти особи, передбаченого відповідною статтею розділу II Особливої частини КК.

Список використаних джерел:

1. Коржанський М.Й. Кваліфікація злочинів. Навчальний посібник. Видання 2-ге.- К.: Атіка, 2002.- 640 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. - 1728 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доповн. / За ред.. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Атіка, 2004.- 1056 с.